

سیر تاریخی تکوین سیاسی-عقیدتی

احوان المسلمین

دکتر محمد رضا رحیمی

تابستان ۹۲

سرشناسه : رحیمی، محمدرضا، ۱۳۳۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : سیر تاریخی تکوین سیاسی - عقیدتی اخوان المسلمین / محمدرضا رحیمی -
 مشخصات نشر : تهران: دانشنامه مطبوعات ایران، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۱۲۸ ص.
 شابک : ۵۰۰۰ ریال: 978-600-93857-2-0

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۲۳.
 موضوع : اخوان المسلمین
 موضوع : بنیادگرایی اسلامی
 موضوع : جنبش های اسلامی
 رده بندی کنگره : ۹۱۳۹۱ س ۳/۳/۲۲۲۲ BP
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۲۶۳۲۹

نام کتاب: سیر تاریخی تکوین سیاسی-عقیدتی اخوان المسلمین

تألیف و گردآوری: دکتر محمدرضا رحیمی

چاپ اول: تابستان ۹۲

ناشر: انتشارات دانشنامه مطبوعات ایران

تلفن: ۰۲۱-۶۶۵۲۶۱۷۰ صندوق پستی: ۶۹۳-۱۴۱۸۵

طراحی جلد و صفحه آرایی: امیر شریف

لیتوگرافی، چاپ و معافی: گل آذین

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۵۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-93857-2-0

شابک: ۰-۲-۹۳۸۵۷-۶۰۰-۹۷۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

فهرست

۶	پیشگفتار
۹	فصل نخست
۲۷	فصل دوم
۶۷	فصل سوم
۹۱	فصل چهارم
۱۰۵	فصل پنجم
۱۲۳	منابع

پیشگفتار

چندین دهه است که پدیده اسلام‌گرایی و پیدایی و رشد جنبش‌های اسلامی در کشورهای مسلمان و حتی در کشورهای برخوردار از اقلیت‌های مسلمان تبدیل به یکی از مهم‌ترین پدیده‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جهان معاصر شده است. این پدیده تنها در سطح ملی یعنی در درون کشورهای مورد نظر نمود نداشته، بلکه در عرصه منطقه‌ای و بین‌المللی نیز خودنمایی کرده و سیاست‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی را تحت تأثیر خود قرار داده است. با توجه به همین اهمیت بوده است که از سال‌های دهه ۱۹۸۰ به بعد، یعنی سال‌های رشد این گونه جنبش‌ها ذهن تحلیل‌گران و پژوهش‌گران به این مسئله جلب شده و انتشار صدها کتاب و هزاران مقاله را به دنبال داشته است. در مقام انگیزه ابتدائی این جنبش‌ها می‌توان گفت انحطاط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورهای اسلامی در مقایسه با شکوفایی دنیای مسیحی غرب باعث شد تا نخبگان فکری منطقه در پی چاره‌جویی برای اصلاح جامعه شروق برآیند. برخی از این نخبگان با تکیه بر بینش دینی در پی اصلاح فکری جامعه اسلامی برآمدند و جنبش تجدید حیات طلبی دینی موسوم به *سلفیه* را پایه‌گذاری کردند. با بررسی نقش سید جمال‌الدین اسدآبادی در این بیداری و تداوم میراث او توسط شاگردان و پیروان وی، می‌توان دریافت که شتاب گرفتن انحطاط امپراتوری عثمانی بعد از جنگ جهانی اول، و به صحنه آمدن جریان‌های سیاسی - فکری گوناگون در کشورهای عرب، به ویژه مصر، باعث پیدایش دیدگاه‌های گوناگون و متضاد درباره اهمیت سیاسی اسلام و موضوع خلافت اسلامی شد. در این میان، اخوان المسلمین یک جنبش فراملی اسلام‌گراست که در بسیاری از کشورهای عربی بزرگ‌ترین جریان اپوزیسیون به شمار می‌رود. اخوان المسلمین قدیمی‌ترین و بزرگ‌ترین گروه سیاسی اسلامی است که در سال ۱۹۲۸ میلادی (۱۳۰۷ شمسی، ۱۳۴۷ قمری) در شهر اسماعیلیه مصر به رهبری حسن البنا بنیان نهاده شد و سپس فعالیت خود را به دیگر کشورهای عربی و اسلامی گسترش داد.

به طور خلاصه باید اشاره کرد که این نهضت به تأثیر از اندیشه های سید جمال الدین اسدآبادی و در پاسخ به انحطاط داخلی مسلمانان و سلطه بیگانگان بر کشورهای اسلامی، به ویژه بر کشور مصر پدید آمد. اخوان المسلمین برای رسیدن به اهداف خود از جمله زنده کردن شعائر اسلامی و برچیدن سلطه ی اجانب و برقراری حکومت اسلامی، در جبهه های مختلف فرهنگی، نظامی و سیاسی به مبارزه پرداخت، و در این رهگذر چند بار به دست حکومت ملک فاروق منحل شد و طی آن شمار زیادی از اعضای آن دستگیر و یا اعدام شدند. پس از ترور حسن البنا، بتدریج تحولی در جنبش اخوان المسلمین صورت گرفت. این تحول عبارت بود از جایگزین کردن راههای مسالمت آمیز به جای مبارزه مسلحانه علیه رژیم و سلطه بیگانگان. این اقدام که در پی ناامیدی از مؤثر بودن راه حل نظامی برگزیده شد، از محبوبیت و کارایی اخوان کاست و گروه های جدید اسلامی، مانند جهاد اسلامی مصر، که اغلب متأثر از اخوان المسلمین بودند، اما بر مبارزه نظامی پای می فشارند، پایه میدان گذاشتند. با این وصف، تأثیر عمیقی که جنبش اخوان در روند مبارزات مردم مصر و جهان اسلام داشته غیر قابل انکار است.

جنبش اخوان المسلمین را اصولاً باید زائیده اوضاع سیاسی و اجتماعی تاریخ معاصر مصر در پی رواج تفکر جدایی دین از سیاست و به عبارتی سکولاریسم در میان روشنفکران و بالا گرفتن روح احساسات ملی گرایی برای اصلاح این کشور در دوران اختناق بعد از انقلاب ۱۹۱۹ مصر بر ضد انگلیس دانست. اهداف بنیان گذاران این جنبش، به ویژه حسن البنا نه تنها در جهت ایجاد تحول در اعتقادات اسلامی مسلمانان و به خصوص مصریان از حالتی ایستابا به سمت پویایی و حاکمیت شریعت بر زندگی اجتماعی و سیاسی مصر بود، بلکه ایجاد وحدت و یگانگی در بین مسلمانان در برابر استعمارگران غرب که کشورهای اسلامی را مورد تجاوز قرار داده بودند، از جمله اهداف دیگر جنبش بود. اهداف و اقدامات عملی اخوان المسلمین، از زمان پیدایش و تأسیس این جنبش در صحنه سیاسی مصر، تا پیش از کشته شدن حسن البنا تاوأم بانوعی هماهنگی و یکپارچگی بود، ولی در پی این حادثه و به ویژه ظهور جمال عبدالناصر در صحنه قدرت مصر و بهره گیری وی از اسلام و تهییج روح ملی گرایی در بین مردم در جهت اهداف خود، موجب شد تا رهبران این جنبش پس از حسن البنا، در برنامه ها و راهبرد خود تجدید نظر کنند. این مختصر بنا دارد فعالیت اخوان المسلمین را در طول حیات و تحولات متعددی را که بنا به موقعیت و نفوذ اجتماعی و سیاسی خویش و

همچنین در نسبت به قدرتهای حاکم از سر گذرانده است بررسی کند و از طرفی به نگاه آرمانگریانه و ایدئولوژیک اخوان المسلمین در مبارزه چندین دهه بپردازد و شاید از قبل این بررسی، و تطبیق آن با موقعیتهای موجود در دوران مبارزه اخوان به ویژه سالهای اخیر که اقبال بیشتری نسبت به این جنبش در کشورهای اسلامی نشان داده شده است بتوان برخی تفاوت های عرصه عمل را با آرمانها و تئوری های چندین ساله این جنبش دریافت.

در هر حال باید پذیرفت که نفوذ این جنبش امروزه بر اکثریت اقشار تحصیل کرده در جوامع اسلامی قطعی است. اخوانی ها امروزه در بسیاری از اتحادیه های شغلی و کارگری برخی کشورهای اسلامی به ویژه مصر نفوذ قابل ملاحظه و دست اولی دارند، از حضور در اتحادیه های دانشجویی و سندیکاها و پزشکی و مهندسی گرفته تا تشکلهای صنفی که به مرور به اتحادیه های سیاسی تبدیل شده اند و ...

آنچه در این مجموعه سالتک به بر اختصار تقدیم علاقمندان می شود سیر تحول اخوان المسلمین از آغاز شکل گیری تا به امروز است که بخشی از موضوع پایان نامه دوره دکتری نگارنده است و از آن رو که تحولات اخیر در جهان اسلام موضوعی قابل توجه و در خور تأمل برای اندیشمندان و محققین است، اینک پس از تغییراتی در شیوه ارائه و بیان، آماده چاپ و انتشار شده است که امیدوارم مقبول طبع خوانندگان به ویژه محققین و پژوهشگران قرار گیرد. این کتاب در زمانی آماده انتشار می شود که جنبش اخوان المسلمین پس از قریب به ۹۰ سال مبارزه، اولین آزمون حکومت داری خود را آغاز کرده در حالی که مشکلات پیش روی آنان در تحقق آرمانها و آرزوهای چندین دهه مبارزه، در میدان عمل آنها را با چالش جدی مواجه کرده است. بدون تردید واکاوی علت بروز مشکلات عدیده در اولین تجربه حکومتی اخوان مصر نیازمند بررسی ها و پژوهش های دقیق تر و به روزتری است که امید می رود با قلم و توان پویای محققین و تحلیل گران به منصفه ظهور برسد. در پایان لازم می دانم از ناشر محترم، ویراستار و عزیزان دیگری که در چاپ و انتشار این مجموعه اهتمام و یاری نموده اند تشکر و قدردانی و تشکر نمایم.

تهران - محمد رضا رحیمی

تابستان ۱۳۹۲